

Podrijetlo Hrvata

Vugrinović, Domagoj

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:544062>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-11**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Domagoj Vugrinović

PODRIJETLO HRVATA

Završni rad

Zagreb, 2020.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA KROATOLOGIJU

DOMAGOJ VUGRINOVIĆ

PODRIJETLO HRVATA

ZAVRŠNI RAD

Mentor: Izv. prof. dr. sc. Darko Vitek

Zagreb, 2020.

Sadržaj:

1. Uvod
2. Doseljavanje Hrvata
 - 2.1. Pisana vrela - *De administrando imperio*
 - 2.2. Genetski otisak slavenskog podrijetla
3. Gotsko podrijetlo
 - 3.1. Pisana vrela - *Ljetopis popa Dukljanina, Historia Salonitan*
4. Iranska teorija
 - 4.1. Iranska baština i umjetnost
 - 4.2. Genetski otisak iranskog podrijetla
5. Teorija o autohtonosti
 - 5.1. Genetski otisak autohtonosti
6. Zaključak
7. Literatura
8. Sažetak

1. Uvod

Hrvatski se identitet nužno, kao i identitet svakog naroda, temelji na podrijetlu, no on je kroz povijest vrlo često bilo obilježen ideološkim težnjama. U prošlom stoljeću, sukladno razvoju znanosti, počela su se provoditi istraživanja naroda, a posljedično je time bila zahvaćena i Hrvatska. Dvadeseto stoljeće bila je prekretnica u istraživanjima podrijetla jer su tada napravljene mnoge studije istraživanja podrijetla. Metodologije istraživanja su uglavnom polazile od isticanja specifičnih osobina koje odvajaju Hrvate od drugih naroda. Razvojem genetike istraživači su dobili dodatni alat koji egzaktno utvrđuje biološki segment podrijetla hrvatskoga etnosa, njegovu jedinstvenost i kontinuitet kako bi se on mogao odvojiti od južnoslavenskog narativa. Zbog toga su u znanstvenu raspravu ušle nove teorije podržane novim dokazima. U ovom redu želim obraditi četiri najzastupljenije teorije: teoriju o doseljavanju Hrvata, gotsku teoriju, iransku i autohtonu teoriju. Uz svaku teoriju ću istaknuti argumente koji ju podupiru te kontraargumente koji stoje kao otvorena pitanja na koja je još uvijek potrebno dati odgovor. Metode kojima ću se služiti u obradi teme su povijesna vrela, genetički, arheološki i lingvistički dokazi. Cilj ovoga rada je izložiti teoriju koja sadrži najviše uvjerljivih dokaza pokrijepljenih znanstveno provjerljivim metodama.

2. Doseljavanje Hrvata

2.1. Pisana vrela - *De administrando imperio*

Jedna od teorija o doseljavanju Hrvata proizlazi iz djela Konstantina Porfirogeneta *De administrando imperio*. Djelo cara Konstantina VII. Porfirogeneta pisano je sredinom X. stoljeća te je kod nas prevedeno pod naslovom *O upravljanu carstvom*. U djelu se navodi „da su se (Hrvati) doselili u rimsku Dalmaciju u prvoj polovici VII. stoljeća, tamo skršili avarsku vlast i osnovali svoju.“¹ Konstantin u djelu ne poistovjećuje Hrvata sa Slavenima, ali niti ne ukazuje na razlike između njih. „Stapanje Hrvata i Slavena u jedan etnicitet nije pokrenuto u trenutku doseobe i jednih i drugih na teritorij rimskih provincija Dalmacije i Panonije. Ono je započelo u trenutku kada su se Hrvati našli u Bijeloj Hrvatskoj, kraju oko današnjeg Krakova i počeli živjeti okruženi slavenskom većinom. Ako su i bili različiti od Slavena, pa čak i bitno različiti, te su razlike morale brzo nestajati. Naime na tom području arheoloških istraživanja

¹ Radoslav KATIČIĆ, „O podrijetlu Hrvata“, *Hrvatska i Europa: kultura, znanosti i umjetnost; Rano doba hrvatske kulture*, sv.1, Zagreb, 1997, 150.

nije pronađen nikakav dokaz koji bi Hrvate jasno lučio od Slavena.“² Samo doseljavanje Hrvata opisuje se u tri glave. U 29. i 31. glavi govori se kako je dolazak Hrvata bio potaknut sporazumom sa carem Heraklijem. Hrvati dolaze nekršteni, pod vodstvom kneza, iz Velike Hrvatske koja se po autoru nalazi sjeverno od Mađarske te u blizini Franačke, doseljavaju se u Dalmaciju, a nakon toga i pokrštavaju. U 30. glavi Hrvati predvođeni petoricom braće i dvije sestre odlaze iz svoje domovine u Dalmaciju. Kao razlog odlaska navodi se podčinjenost Hrvata od strane Franaka u staroj domovini koja se nalazila u blizini Bavarske, a njihove vlasti uspjeli su se riješiti u krvavim ratovima nakon doseljavanja. Autor navodi kako potječu od Bijelih Hrvata koji u toj zemlji žive i u vrijeme pisanja djela te su pokršteni nakon oslobođenja od Franačke vlasti.³ Pokršćavanje se definira kao proces prihvaćanja kršćanske vjere te njezino očuvanje. Vedriš navodi kako je pokrštavanje završeno u 9. stoljeću kada je elita prihvatila kršćanstvo i počela ga prenositi na širu zajednicu.⁴ Obije verzije doseljavanja nalaze se u knjizi *De administrando imperio*, ali govore o dva različita scenarija doseljavanja, stoga možemo zaključiti kako je riječ o dva različita autora. Katičić navodi kako doseljavanje opisano u 29. i 31. glavi potiče od samog Konstantina Porfirogeneta, a kako je druga verzija, opisana u 30. glavi, naknadno dodana u knjigu ili je riječ o podacima koji su dolazili iz više izvora te su stoga ostali neusklađeni. Također je uočen obrazac kojim car Konstantin iznosi svoje tvrdnje, a riječ je o književnoj vrsti *origo gentis*, karakterističnom načinu predavljanja novih „gentilno organiziranih naroda“.⁵ Katičić zaključuje da je „vrijednost tih zapisa za povijest hrvatske književnosti izvanredno velika, ali kao vjerodostojno svjedočanstvo o povijesti naroda znatno slabija.“⁶ Katičićovo stajalište pokrepljuje i Jurić „Činjenica je da do 9. stoljeća na području Hrvatske i Bosne i Hercegovine nije pronađen ni jedan izvor da su u njemu spominje hrvatsko ime. Također je činjenica da ne postoje izvori o dolasku Hrvata na hrvatsko povijesno područje iz vremena kada se pretpostavlja da se dolazak dogodio...“⁷

² Ivo GOLDSTEIN, „O etnogenezi Hrvata u ranom srednjem vijeku“, *Migracijske i etničke teme* 5(2) Filozofski fakultet, (1989.), 221.

³ Radoslav KATIČIĆ, „O podrijetlu Hrvata“, *Hrvatska i Europa: kultura, znanosti i umjetnost; Rano doba hrvatske kulture*, sv.1, Zagreb, 1997, 150 – 151.

⁴ Trpimir VEDRIŠ, „Pokršćavanje i rana kristijanizacija Hrvata“, *Nova zrak u europskom svjetlu; Hrvatske zemlje u ranom srednjem vijeku (oko 550 – oko 1150)*, sv. 1, Zagreb, 2015, 175.

⁵ Radoslav KATIČIĆ, „O podrijetlu Hrvata“, *Hrvatska i Europa: kultura, znanosti i umjetnost; Rano doba hrvatske kulture*, sv.1, Zagreb, 1997, 150 – 151.

⁶ Isto, 151.

⁷ Ivan JURIC, *Podrijetlo Hrvata, genetički dokazi autohtonosti*, Nova stvarnost – Institut Ivo Pilar, Zagreb, 2011, 151-152.

2.2. Genetski otisak slavenskog podrijetla

Doseljavanje velikog broja stanovništva iz Bijele Hrvatske nužno je ostavilo traga na genetskom kodu današnjih Hrvata. Razvojem genetike utvrdilo se kako postoje geni koje se ne mijenjaju te da su iste takve nosili i naši davni preci. Preciznije gen je podložan mutacijama, no nikada ne mijenja mjesto na kromosomu. „Kada se otkrije slijed tih mutacija, upravo se pomoću nastajanja te različitosti na istom mjestu (lokusu) otkrivaju geografska ishodišta tih gena i njihove migracije. Y kromosom s genima koji se ne rekombiniraju imaju samo muškarci. Mitohondrijske gene (mtDNK) koji se ne rekombiniraju imaju i žene i muškarci“⁸ Ivan Jurić proučavajući genetičko podrijetlo Hrvata došao je do zaključka kako najviše 29,3% danas u Hrvatskoj novi haplotip Eu19 koji je prozvao Slavenskim haplotipom.⁹ Takav Slavenski haplotip najveći postotak imaju današnji Mađari, Ukrajinci i Poljaci.¹⁰ Još u potpunost nije utvrđeno ishodište Slavenskog haplotipa, no postoje tri teorije. Prva govori kako Slavenki haplotip nastao u Srednjoj Aziji, druga da je nastao sjeverno od Crnog mora, a posljednju tezu iznosi Jurić smještajući Slavenski tip na područje Koroš kulture između Dunava i Tise.¹¹

3. Gotsko podrijetlo

3.1. Pisana vrela - *Ljetopis popa Dukljanina*, *Historia Salonitana*

Teoriju suprotna od one iznesene u Porfirogenetovom djelu pronalazimo u *Ljetopisu popa Dukljanina*, drugo je najstarije vrela o postanku Hrvata¹². *Ljetopis popa Dukljanina* ili *Barska kronika* datirano je u XII. stoljeća te se smatra kako ga je napisao barski nadbiskup. Stajalište da su Hrvati podrijetlom Goti pronalazimo i u djelu *Historia Salonitana*. Djelo Tome Arhiđakona, splitskog povjesničara, *Historia Salonitana* napisano je sredinom XII stoljeća i govori o povijesti salonitanske crkve. U njemu Arhiđakon gotovo izjednačuje

⁸ Ivan JURIC, *Genetičko podrijetlo Hrvata, etnogeneza i genetička otkrića*, Vlastita autorska naklada, Zagreb, 2003, 18.

⁹ Isto, 45.

¹⁰ Isto, 45.

¹¹ Isto, 45.

¹² Radoslav KATIČIĆ, „O podrijetlu Hrvata“, *Hrvatska i Europa: kultura, znanosti i umjetnost; Rano doba hrvatske kulture*, sv.1, Zagreb, 1997, 151.

pojam Goti i Sklavini, a Hrvate smatra sastavnim djelom Gotskog naroda.¹³ Bliskost tih dvaju naziva može se uočiti i u tome što Arhiđakon u više slučajeva govori o „vojvodama Gota i Sklava“. Arhiđakon navodi kako su Goti sa svojim vojvodom Totilom, dolazeći iz dijelova Njemačke i Poljske, razorili Salonu i Dioklecijanovu palaču.¹⁴ „S njima je došlo sedam ili osam rodova plemića (*septem vel octo tribus nobilium*) iz Poljske (*de partibus Poloniae*). Njima se dopala Hrvatska, planinska zemlja u zaleđu Dalmacije, i njihov im je vojvoda dopustio da je zaposjednu i da ostanu odnije. Toma kaže da se Hrvatska u starini zvala Kuretija po narodu Kureta ili Korobata. Za to da su Kureti u starini živjeli na Jadranu navodi svjedočanstvo rimskoga pjesnika Lukana.“¹⁵ Katičić zaključuje da su se doseljeni Poljaci i Česi, koji su se nazivali Goti, pomiješali sa domaćim stanovništvom te su zajedno ratovali protiv Latina. U djelu Arhiđakon također iznosi izvještaj o misiji pokrštanja Ivana Ravenjanina u Dalmaciji. „Tomin opis te misije osobito je značajan jer povezuje pripovijest o pokrštanju s drugom velikom temom crkvene povijesti – obnovom Salonitanske nadbiskupije u Splitu.“¹⁶ Takva stajališta djelomično se poklapaju sa pisanjima Popa Dukljanina koji piše kako su Goti predvođeni braćom Totilom i Ostroliom nakon pobijede u ratu protiv istarskog i dalmatinskog kralja zauzeli prvotno Panoniju, potom je „Totila s dijelom vojske krenuo u Italiju, opustošio je i tamo umro, a Ostroilo je osvojio Dalmaciju i vladao njome kao kraljevstvom Gota.“¹⁷ Dukljanin također navodi potomke Ostroilove, Selimira, Svevlada i Svetopelek, koji su nastavili vladati Dalmacijom nakon Ostroilove smrti.¹⁸ Njihovo kraljevstvo naziva Gotskim, ali i navodi kako su se oni još nazivali i Slaveni, što upućuje da su Dukljaninu to bile istoznačnice.¹⁹ Za vrijeme vladavine Svetopeleka Hrvati su se pokrtili i tada se prvi puta spominje Hrvatska „kao ime kojim je nazvao dvije od pokrajina na koje je podijelio svoje kraljevstvo, i to upravo primorske njegove pokrajine. Jednoj je od njih nadjenulo ime Bijela Hrvatska, a zvala se i Donja Dalmacija (glava 9: *vocavit Croatiam albam, quae et inferior Dalmatia dicitur*), a drugoj Crvena Hrvatska, a zvala se i Gornja Dalmacija (u istoj glavi *Croatiam Rubeam vocavit, quae et superior Dalmatia*

¹³ Ivan MUŽIĆ, „Nastajanje Hrvatskog naroda na Balkanu“, *Starohrvatska prosvijeta* 3(35), Starohrvatska prosvijeta, (2008.), 21.

¹⁴ Radoslav KATIČIĆ, „O podrijetlu Hrvata“, *Hrvatska i Europa: kultura, znanosti i umjetnost; Rano doba hrvatske kulture*, sv.1, Zagreb, 1997, 152.

¹⁵ Isto, 153.

¹⁶ Trpimir VEDRIŠ, „Pokrštanje i rana kristijanizacija Hrvata“, *Nova zraka u europskom svjetlu; Hrvatske zemlje u ranom srednjem vijeku (oko 550 – oko 1150)*, sv. 1, Zagreb, 2015, 178.

¹⁷ Radoslav KATIČIĆ, „O podrijetlu Hrvata“, *Hrvatska i Europa: kultura, znanosti i umjetnost; Rano doba hrvatske kulture*, sv.1, Zagreb, 1997, 151.

¹⁸ Isto, 151.

¹⁹ Isto, 151.

dicitur).²⁰ Zbog podudarnosti između djela Tome Arhiđakona i Popa Dukljanina mnogi smatraju da su koristili ista povijesna vrela. Tumačenje da su Hrvati većinski Goti i da su kao dio Gota došli na ove prostore nema gotovo nikakvih arheoloških uporišta. „Gotskih nalaza u Hrvatskoj ima malo zato što su gotski ostatci gotovo neprepoznatljivi.“²¹ Činjenica kako je arijanska sakralna arhitektura neistražena također dodatno otežava pronalazak tih tragova.²² Iz djela Tome Arhiđakona i Popa Dukljanina iščitavamo kako je razaranje rimske vlasti posljedica dolaska Gota predvođenih Totilom. Katičić navodi kako je Dukljaninova verzija događaja iskićena nepovijesni podacima, što je se očituje u dijelu gdje navodi kako se gotskim osvajačima suprotstavlja kralj Dalmatinaca (*rex Dalmatinorum*) i kralj provincije Istre (*rex Istriae Provinciae*) te obojica zapovijedaju vojskama gentilno organiziranih naroda. Autor nastavlja iznoseći kako je Dukljaninovo navođenje rodoslovlja gotskih vladara povijesno neutemeljeno. „U Tome su pak pri kazivanju o padu Salone i o uspostavljanju slavenske-hrvatske vlasti na njezinu polju i u njegovu zaleđu anakronistički povezani i sastavljeni među se u bližu vezu događaji koji su svi povijesni, ali ni vremenski ni uzročno nemaju među se bliže veze. To su: 1. pohod Istočnih Gota godine 493. pod Teodorikom u Italiju, gdje su osnovali svoje kraljevstvo; 2. rat koji je bizantski car Justinijan vodio 535-552. god. S Totilom, kraljem Gota u Italiji, pri čemu je Salona prelazila iz ruke jednih u ruke drugih i stradavala od pljačke i razaranja; 3. zauzeće Dalmacije i razaranje Salone od Avara i Slavena u prvoj polovici VII. stoljeća, što znači potpun i trajan gubitak njezina antičkog urbaniteta i slom antičkog života u svoj provinciji Dalmaciji.“²³ Gotska vladavina Hrvatskom nedvojbeno je bitan element u povijesti hrvatske etnogeneze jer su upravo u to vrijeme Dalmacija s Liburnijom i Savskom Panonijom jedno upravno i crkveno područje, no nakon gotske vlasti ponovno se uspostavila rimska, koja je potrajala pola stoljeća. Upravo taj diskontinuitet je nepremostiva prepreka koja stoji na putu povezanosti Gota kao naroda iz kojeg su proizašli Hrvati. Iz istraživanja Ivana Jurića možemo zaključiti kako Goti nisu ostavili veći trag u genskom uzorku stanovnika današnje Hrvatske te je njihov broj zanemariv.²⁴

²⁰ Isto, 151 – 152.

²¹ Ivan MUŽIĆ, „Nastajanje Hrvatskog naroda na Balkanu“, *Starohrvatska prosvjeta* 3(35), Starohrvatska prosvjeta, (2008.), 22.

²² Isto, 22.

²³ Radoslav KATIČIĆ, „O podrijetlu Hrvata“, *Hrvatska i Europa: kultura, znanosti i umjetnost; Rano doba hrvatske kulture*, sv.1, Zagreb, 1997, 154.

²⁴ Ivan JURIC, *Genetičko podrijetlo Hrvata, etnogeneza i genetička otkrića*, Vlastita autorska naklada, Zagreb. 2003, 41-53.

4. Iranska teorija

Prema iranskoj teoriji o podrijetlu Hrvata najstariji zapis hrvatskoga imena nalazi se u Iranu, točnije s istočne strane doline Kunduruš, na ploču koju je dao izraditi perzijski kralj Darije I. nakon pobijede na Kirom 520. godina prije Krista.²⁵ Na ploči se nalaze imena dvadeset i tri naroda koji su bili u sklopu tadašnjeg perzijskog carstva, a među njima je zabilježeno i ime naroda Harauvatti te njihov kralj i vojskovođa Vivana.²⁶ Koliko je to bio važan događaj svjedoči i činjenica kako je Darije napisao proglas na staroiranskom, elamskom i akadskom ili babilonskom jeziku te ga poslao u židovsku naseobinu na rijeci Nil.²⁷ “Grčki i latinski oblici hrvatskoga imena Hrobatos i Croatus, a od njih i suvremeni nazivi Hrvata na stranim jezicima, nastavili su prema izvorom čitanju babilonskoga odnosno aramejskoga jezika naziva HRUHATTI, pa imamo Croat, Croate, Croato, Kroate i sl. Prvi glasovi i krajnji T ostali su u svim jezicima, dok su se srednji glasovi mijenjali i izpadali. Tako je grčko H u latinskom i drugim zapadnim jezicima prešlo u C (K), kao što je grčki Hristot postao Cristus, Hrist-Krist.”²⁸ Katičić navodi pak druge etimologije hrvatskoga imena može pronaći i u riječima kao što su „iranski (fšu-)haurvata- „pastir“ ili na *hu-urvatha-* „prijatelj“.”²⁹ Grci su hrvatsko ime upoznali prodorom Aleksandra Velikog, 330. godine prije Krista prema Indiji. Kako bi pokorili Indiju morali su prijeći preko zemlje zvane Harahvaitiš, i pokoriti narod Arahotoi. Promijenu imena Harahvaitiš u Horohvat zabilježio je grčki zemljopisac Izidor Haraški, koji je zapisao pohod rimske vojske na Perzijsko Carstvo. Došavši u zemlju Harahvaitiš, tadašnju Arahoziju, Izidor je zabilježio domaći naziva koji je on razumio kao Horohoad.³⁰ Iz toga možemo zaključiti kako se ime morfološki i fonetski mijenjalo kroz stoljeća. Sljedeći pronalazak imena Hrvata pronalazimo u grčkoj naseobini Tanais, današnjem Azovu. Natpis je datiran u II – III. stoljeće poslije Krista te se na njemu nalaze osobna imena Horoatos, Horuatos. Prostor na kojemu se pojavljuje natpis upućuje da se on može smatrati iranskim. Katičić zaključuje da se „u tom osobnom imenu vidi neizravan trag hrvatskoga narodnog imena“, no navodi kako to nije uvjerljiva pretpostavka.³¹ Međutim, Marčinko navodi kako je iz Irana došla starohrvatska umjetnost, vjerski običaji, banovi,

²⁵ Mato MARČINKO, *Indoiransko podrijetlo Hrvata*, Naklada Jurčić d.o.o., Zagreb, 2000, 11–12.

²⁶ Isto, 12.

²⁷ Mato MARČINKO, *Indoiransko podrijetlo Hrvata*, Naklada Jurčić d.o.o., Zagreb, 2000, 12.

²⁸ Isto, 13.

²⁹ Radoslav KATIČIĆ, „O podrijetlu Hrvata“, *Hrvatska i Europa: kultura, znanosti i umjetnost; Rano doba hrvatske kulture*, sv.1, Zagreb, 1997, 159.

³⁰ Mato MARČINKO, *Indoiransko podrijetlo Hrvata*, Naklada Jurčić d.o.o., Zagreb, 2000, 16.

³¹ Radoslav KATIČIĆ, „O podrijetlu Hrvata“, *Hrvatska i Europa: kultura, znanosti i umjetnost; Rano doba hrvatske kulture*, sv.1, Zagreb, 1997, 160.

župani, proslavljeno hrvatsko konjaništvo, druge i kratke sablje, stara plemenska organizacija, imena mnogih osoba, mjesta i rijeka, nazivi dana i mjeseca.

4.1. Iranska baština i umjetnost

Da su Hrvati došli sa područja današnjeg Irana upućuje nas baština koja se i danas ponegdje pronalazi u hrvatskim narodnim običajima, a izvorno je zapisana na području Babilona te istočno od njega. Običaj paljenja krijesova tipičan je hrvatski običaj, a prakticiraju ga, osim nas, još samo Slovenci. Marčinko iznosi kako taj običaj nismo primili od Germana, već je on došao iz Irana iznoseći kako je običaj paljenja krijesova, zvanih vuzmenice, pronađen i u Iranu. Naime, Nova Godina se u Iranu slavila 21. ožujka i zvala se Vazma te su na tu proslavu dolazila narodna poslanstva. „Jedna takva proslava uklesana je u granit i tako sačuvana za potomstvo. Na njoj su sudjelovali i naši hrvatski praotci i Parse (Perzije). Prizor koji nam ih je sačuvao živ je i danas: pet muževa Haravatta nose darove i vode sa sobom jednu dvogrbu devu.“³² Autor dalje navodi kako se u nekim hrvatskim krajevima i danas prakticira „darivanje“ zdenaca i rijeka što je kompatibilno sa staroiranskim zaratustranskim običajem koji su preuzeli od Babilonaca.³³ No Katičić se ne slaže sa takvim mišljenjem iznoseći kako su elementi Zoroastrizma bitno drugačiji od poganske vjere Hrvata. „U starim slavenskim ritualnim tekstovima ima doduše nekih elemenata koji se mogu učiniti kao da izražavaju dualizam, ali niti je to pravi dualizam kakav je zoroastrijski, niti je obilježje po kojem bi se hrvatska duhovna predaja razlikovala od ostale slavenske.“³⁴ Marčinko također navodi i običaj Ljelja koji je povezan sa blagdanom duhova. U tom običaju Ljelje se oblače u raskošnu odjeću, na prsima nose hrvatske trobojnice na kojima su uvezani dukati, a na šesirima i vijencima svilene vrpce te one zauzimaju isto mjesto kao i vrpce u svečanoj odjeći iranskih vjerskih likova, vladara i moćnika.³⁵ Također Ljelje nose svilenu odjeću, a ne lanenu. Svila je azijska dragocjena roba koja se proizvodila u Iranu. Marčinko navodi još običaj „biranja kralja“ koji je zabilježen u Trogir 1272. godine. Smatra se kako je ovaj običaj preuzet od romaniziranih Ilira, no njegovo podrijetlo nalazi se u babilonskim sakejama. Pleterna umjetnost i gradnja starohrvatskih crkava samo su jedni od elemenata koje svoje ishodište također nalazi u Iranu. „Starohrvatske građevine, tvrdi Strzygowski, ne mogu se dovesti u svezu ni s Rimom ni s Bizantom, a niti s franačkom ni logobardskom državom. Tehnika

³² Mato MARČINKO, *Indoiransko podrijetlo Hrvata*, Naklada Jurčić d.o.o., Zagreb, 2000, 20.

³³ Isto, 23.

³⁴ Radoslav KATIČIĆ, „O podrijetlu Hrvata“, *Hrvatska i Europa: kultura, znanosti i umjetnost; Rano doba hrvatske kulture*, sv.1, Zagreb, 1997, 160.

³⁵ Mato MARČINKO, *Indoiransko podrijetlo Hrvata*, Naklada Jurčić d.o.o., Zagreb, 2000, 23-24.

gradnje svodova i kupola u starohrvatskom crkvenom graditeljstvu pokazuje svezu sa Mezopotamijom, Indijom, Sirijom, središnjom Malom Azijom, Armenijom i napose sa Iranom.(...) Pleterni spomenici pronađeni u Hrvatskoj zasjenili su sve, što se je našlo u Italiji.³⁶ Marčinko iznosi stajalište kako Crkva sv. Petra u Solinu, u kojoj je okrunjen kralj Zvonimir, veoma podsjeća na dvorsku crkvu Nersesa III. Autor također navodi i druge primjere kao što su: crkve Sv. Barbare, Sv. Jurja, Sv. Fabijana, kapelica u Sedlarici, crkva Sv. Barbare u Velikoj Mlaci, Sv. Marije kod Hrastovica, sve te crkve pokazuju sličnost sa onima iz područja Armenije, Irana i Kašmira.

4.2. Genetski otisak iranskog podrijetla

Iransko podrijetlo najčvršće dokaze ima u osobnim i topološkim imenima pronađenih ostataka na području nekadašnje velikog Perzijskog carstva. Razvoj toga carstva omogućile su dvije velike rijeke Eufrat i Tigris stoga ne treba čuditi da je upravo to područje jedno od prvih gdje su pronađeni tragovi poljoprivrede. „Potpuno je sigurno da je stanovništvo Kanaana prvo prešlo s pretežite ishrane proteinima iz mesa na pretežitu ishranu škrobom iz žitarica.“³⁷ Zajedno sa uzgojem žitarica razvila su se i oruđa za njenu kultivizaciju, kao što su srp i naprava za mljevenje žitarica. Takvo poljoprivredno stanovništvo postajalo se sve brojnije te je počelo sa naseljavanjem. Babilonsko Carstvo zabilježilo je enorman razvitak na temelju viška vrijednosti iz proizvodnje ječma.³⁸ Postoji mnogi arheološki nalazi koji upućuju na smjer širenja stanovništva sa Bliskog Istoka prema zapadu. „Domesticirana dvozrna pšenice (*Triticum dicocum*) nazvana emmer kao divlja je rasla samo u dolini rijeke Jordan, a jednozrna (*Triticum monococum*), nazvana enikorn, domesticirana je u Anatoliji. Tih divljih oblika pšenice nije bilo u Europi.“³⁹ Takvo stanovništvo bilo je nosilac haplotipa Eu4, Eu9 i Eu11. Na ta tri haplotipa u Hrvatskoj sveukupno otpada 14% stanovništva, što upućuje na to kako su oni zaista dolazili na prostore Hrvatske, no njihov dolazak nije promijenio genetsku strukturu stanovništva.⁴⁰ Pogledamo li recipročno postoji li u stanovništvu bliskog istoga znatan udio hrvatskog haplotipa uvidjeti ćemo kako ga pronalazimo samo u tragovima. U Libanonu je utvrđen u 3,2%, a u Siriji 5% što je još jedan pokazatelj kako nije dolazilo do

³⁶ Isto, 27.

³⁷ Ivan JURIC, *Genetičko podrijetlo Hrvata, etnogeneza i genetička otkrića*, Vlastita autorska naklada, Zagreb. 2003, 40.

³⁸ Isto, 41.

³⁹ Isto, 42.

⁴⁰ Isto, 38-46.

masovnog miješanja hrvatskog haplotipa i haplotipova koji dolaze sa Bliskog Istoka.⁴¹ Neolitska revolucija na području Jadrana zaista je započela dolaskom stanovništva sa Bliskog Istoka. Oni su se prvotno naseljava na obale Jadranskog mora i bili su nosioci impresso kulture koja se pojavljuje oko 6050. godine prije Krista iz koje će kasnije nastati danilska kultura koja svoje ishodiše ima u okolici Šibenika.⁴²

5. Teorija o autohtonosti

Autohtonizam se kroz povijest zastupao u dva pravca. Prvi je je onaj slavenski, koji govori kako su antički stanovnici Dalmacije i Slavonije bili Slaveni, koji su se potom raselili po prostranstvima srednje, sjeverne i istočne Europe. Takvo stajalište zastupali su još Ljudevit Gaj i Matija Petar Katančić. Hrvati su potomci starih stanovnika svoje zemlje, a ne proizvod miješanja doseljenika i autohtonog stanovništva. Mana takve teorije su jezični tragovi antičkih domorodaca u ilirskim provincijama koji su se pokazali kao neslavenskim. Time se prekida jezični kontinuitet autohtonog stanovništva i slavenskih Hrvata te time teorija postaje neodrživa.⁴³ Drugi pravac govori kako su Hrvati doista autohtoni, ali doseljavanje Slavena se ne negira, već se smatra pobočnim događajem koji nije bitan za identitet, niti izvođenje podrijetla. Takvom paradigmom Hrvati su svoj jezik prihvatili od doseljenika Slavena „ali se time bitno ne određuje njihovo podrijetlo jer je za nj važniji kontinuitet života na jadransko-podunavskom prostoru, kontinuitet koji se očituje u fizičkom tipu, mentalitetu, materijalnoj i duhovnoj kulturi.“⁴⁴ Teško se sa sigurnošću ustvrditi religijske prakse domicilnog stanovništva jer za njih ne postoje detaljni zapisi. Jedini izvori koje imamo su kršćanski zapisi iz kojih iščitavamo kako su stanovnici Istre i Panonije pogani.⁴⁵ „Naime polazeći od povijesnog podrijetla uspostave opreke kršćanstva i poganstva, potonje je, iz kršćanske perspektive, češće bilo uopćena karakterizacija zamišljene religijske antiteze nego određen sustav vjerovanja“.⁴⁶ Iz skromnih izvora naslućuje se vjerovanje u zagrobni život sa elementima dvovjerstva.⁴⁷ Arheološka istraživanja, koja bi mogla potvrditi autohtonu tezu, još

⁴¹ Isto, 83.

⁴² Isto, 82 – 83.

⁴³ Radoslav KATIČIĆ, „O podrijetlu Hrvata“, *Hrvatska i Europa: kultura, znanosti i umjetnost; Rano doba hrvatske kulture*, sv.1, Zagreb, 1997, 163 – 164.

⁴⁴ Isto, 164.

⁴⁵ Trpimir VEDRIŠ, „Pokršćavanje i rana kristijanizacija Hrvata“, *Nova zraka u europskom svjetlu; Hrvatske zemlje u ranom srednjem vijeku (oko 550 – oko 1150)*, sv. 1, Zagreb, 2015, 186.

⁴⁶ Isto, 186.

⁴⁷ Isto, 186.

uvijek nisu dala željene rezultate „Nove sinteze na tom području pokazale su se vrlo jasno da baš u razdoblju koje je odlučno za odgovor na pitanje o podrijetlu Hrvata nema arheoloških podataka, isto onako kao što nema ni pisanih. I nije problem u tome što nema doseljenja Slavena dosada nije pokazalo kao kronološki odrediv kulturni sloj, nego u tome što se za ključno razdoblje, za VII. stoljeće, osim samog početka, i za VII. stoljeće, osim samog njegova kraja, ne može utvrditi nikakav kulturni sloj.“⁴⁸ Obzirom da arheologija nije polučila željene rezultate, istraživači su počeli proučavati lingvistiku. Proučavanjem hrvatskoj jezika bez sumnje se utvrdilo kako je on slavenski, točnije južnoslavenski. Slavenski jezici su srodni sa baltičkim koje nalazimo isključivo uz Baltičko more i iz toga proizlazi da su slavenski i baltički jezik nekada bili u bliskom dodiru na sjeveru Europe. Ilirski jezika, sudeći po oskudnim ostatcima, nije pripadao grupi slavenskih jezika.⁴⁹ Katičić potom zaključuje „jezična nam istraživanja tako pokazuju da je jaki model hrvatskoga autohtonizma, onaj po kojemu slavenski Hrvati oduvijek žive na svojoj zemlji, a dugi su se Slaveni odatle raselili po sjevernim prostranstvima, potpuno neodrživ“.⁵⁰

5.1. Genetski otisak autohtonosti

Današnje stanovništva u Hrvatskoj ima udio od 45% haplotipa Eu7 koji je autor Jurić prozvao i hrvatskim haplotipom, jer se u najvećem postotku pojavljuje kod nas. O hrvatskom haplotip ne zna se mnogo, smatra se kako je nastao na području Bliskog Istoka te da je od tamo počelo njegovo širenje. Otkrivanje tako velikog udjela haplotipa Eu7 dovelo je do promjena u stajalištima istraživača te se zbog toga Hrvatska više ne smatra kao zemlja sa većinskim udjelom slavenskog haplotipa Eu19.⁵¹ Sa sigurnošću možemo reći kako je hrvatski haplotip nastao mutacijom iz haplotipa Eu10 prije 27 000 godina. Iz istog haplotipa, Eu10, kasnije su našali i haplotip Eu9 i Eu11 koji su bili nosioci poljoprivredne revolucije.⁵² Hrvatski je haplotip vjerojatno potisnut od drugih naroda sve više odlazio na zapad, no isto tako je sigurno kako se jedan dio stanovništva uputio i na sjever. „Drži se sigurnim da je hrvatski haplotip Eu7 postojao u Europi i prije početka ledenog doma. Dokaz je za to njegov veliki udio u maloj populaciji Saama (u Hrvatskoj ih nazivamo i Laponicima) na sjeveru

⁴⁸ Radoslav KATIČIĆ, „O podrijetlu Hrvata“, *Hrvatska i Europa: kultura, znanosti i umjetnost; Rano doba hrvatske kulture*, sv.1, Zagreb, 1997, 163 – 164.

⁴⁹ Isto, 165.

⁵⁰ Isto, 165.

⁵¹ Ivan JURIĆ, *Genetičko podrijetlo Hrvata, etnogeneza i genetička otkrića*, Vlastita autorska naklada, Zagreb, 2003, 32.

⁵² Isto, 33.

Švedske.“⁵³ Dolaskom ledenog doba stanovništvo se povlači sve južnije te se hrvatski haplotip naseljava na prostore uz Jadransko more. Povlačenjem stanovništva sa sjevernih područja koja su postajala sve hladnije hrvatski haplotip se proširio i na srednju Europu. Kada se stanovništvo koje je nosilac toga haplotipa smjestilo na područje Jadranskog mora, ono je bilo 120 metara niže od današnjeg, stoga se pretpostavlja da je dio stanovništva prešao u Italiji. Potvrda tomu je i veliki broj stanovnika Sardinije koji su danas nosioci haplogrupe Eu8 koja je mutirala iz Eu7.⁵⁴ Nakon završetka ledenog doba, dolazi do podizanja Sredozemnog mora, a još uvijek nema proizvodnje hrane. U takvim uvjetima stanovništvo se nastanjuje bliže obali kako bi se prehranilo ribolovom i skupljanjem školjaka te drugih morskih plodova.⁵⁵ Jurić zaključuje „Hrvatska rezvedena obala omogućavala je relativno veliku naseljenost, što je spriječilo brojčanu prevlast doseljenog poljoprivrednog neolitskog stanovništva. Starosjedioci s hrvatskim haplotipovima i poslije miješanja tih populacija ostali su najbrojniji te je stoga hrvatski haplotip Eu7 najprisutniji u današnjoj populaciji Hrvata.“⁵⁶ U Slavoniju stižu nosioci starčevačke kulture koji su ovladali poljoprivredom oko 5900. godine. Ta se kultura sa područja Slavenskog Broda širila na zapad do Bjelovara i Garešnice gdje se transformirala u korenovsku kulturu. Stanovništvo korenoveke kulture imalo je neolitske haplotipove Eu4, Eu9, Eu11, no to je stanovništvo nailazilo na mezozolitsko stanovništvo koje se sastojalo od haplotipa Eu7 te se s njima miješalo. Korenovska kultura nastaje na liniji Virovitica – Bjelovar - Kutina.⁵⁷ Područje Panonije i Srednje Bosne navodi se kao najrazvijeniji dio Zemlje od 7 000 do 3 500 godina prije Krista.⁵⁸ Nastavak razvoja na području civilizacije stare Europe vezan je uz nastajanje konjičkih naroda na području stepa Ukrajine i Rusije.⁵⁹ Vučedolska kultura razvija se pije 5 000 godina i traje sve do 2 200 godina prije Krista. U vučedolskoj kulturi postojala su i matematička znanja te su se bavili metalurgijom. Čak štoviše nova istraživanja pokazuju kako je početak taljenja bakra u Europi

⁵³ Isto, 34.

⁵⁴ Isto, 35.

⁵⁵ Isto, 35.

⁵⁶ Ivan JURIC, *Genetičko podrijetlo Hrvata, etnogeneza i genetička otkrića*, Vlastita autorska naklada, Zagreb, 2003, 35.

⁵⁷ Ivan JURIC, *Podrijetlo Hrvata, genetički dokazi autohtonosti*, Nova stvarnost – Institut Ivo Pilar, Zagreb, 2011, 173.

⁵⁸ Isto, 173.

⁵⁹ Isto, 174.

započeo upravo na Balkanu.⁶⁰ Također postoje dokazi kako su Vučedolci često keramiku ukrašavali šahovnicama.⁶¹

6. Zaključak

Istraživajući temu podrijetlo Hrvata shvatio sam koliko su zamršeni koliko se disciplina i znanstvenih grana mora uključiti kako bi se upotpunila slika. Prvi pisani izvori davali su oprečnu sliku često i u jednom djelu. Na temelju toga mogli su se donijeli razni zaključci koji su najčešće kroz povijest bili vođeni ideološkim mislima. Stoga je bitno razlikovati ideologeme od činjeničnog istraživanja. Razvojem biologije i njezine discipline genetike istraživači su došli do novih spoznaje. Najviše ih je iznenadila mala pojava slavenskog haplotipa u današnjem stanovništvu Hrvatske. Prekretnica u istraživanju bili su rezultati haplotipa Eu7 koji se pokazao najbrojniji kod Hrvata. Analogijom bi mogli zaključiti kako su Hrvati autohtono stanovništvo, no taj haplotip je mutirao na području Bliskog Istoka, što bi ide u prilog iranskoj teoriji, no kako onda objasniti tako mali postotak haplotipova sa Bliskog Istoka. U toj teoriji ostaje i nerazriješen slučaj zašto Hrvati pričaju slavenskim jezikom, ako nisu slavenizirani doseljavanjem. Jedino što potvrđuje takav narativ je autohtono-slavistička teorija koja govori kako su stanovnici od Panonije do Jadrana slavenizirani doseljavanjem. Od doseljenika su očito preuzeli jezik i stvorili zajedničku kulturu. Najteži dio je odrediti trenutak kada nastaje kontinuitet hrvatskog identiteta na području današnje države. Nakon pojave vučedolske kulture imamo zabilježeni kontinuitet ljudi koji nastanjuju taj prostor, što potvrđuje i arheologija. Gene tog naroda i danas dijeli gotovo polovica hrvatskoga stanovništva što samo govori u prilog činjenici o neprekinutoj vezi koja traje do danas.

⁶⁰ Ivan JURIĆ, *Genetičko podrijetlo Hrvata, etnogeneza i genetička otkrića*, Vlastita autorska naklada, Zagreb. 2003, 98.

⁶¹ Isto, 102.

7. Literatura :

JURIĆ, Ivan *Genetičko podrijetlo Hrvata, etnogeneza i genetička otkrića*, Vlastita autorska naklada, Zagreb. 2003.

JURIĆ, Ivan *Podrijetlo Hrvata, genetički dokazi autohtonosti*, Nova stvarnost – Institut Ivo Pilar, Zagreb, 2011.

KATIČIĆ, Radoslav „O podrijetlu Hrvata“, *Hrvatska i Europa: kultura, znanosti i umjetnost; Rano doba hrvatske kulture*, sv.1, Zagreb, 1997, 149 – 169.

MARČINKO, Mateo *Indoiransko podrijetlo Hrvata*, Naklada Jurčić d.o.o., Zagreb, 2000.

MUŽIĆ, Ivan „Nastajanje Hrvatskog naroda na Balkanu“ , *Starohrvatska prosvjeta* 3(35), Starohrvatska prosvjeta, 2008, 19-41.

GOLDSTEIN, Ivo „O etnogenezi Hrvata u ranom srednjem vijeku“, *Migracijske i etničke teme* 5(2) Filozofski fakultet, 1989, 221-227.

VEDRIŠ, Trpimir „Pokrštavanje i rana kristijanizacija Hrvata“, *Nova zraka u europskom svijetlu; Hrvatske zemlje u ranom srednjem vijeku (oko 550 – oko 1150)* sv.1, Zagreb, 2015. 175 – 199.

8. Sažetak

Prva iznesena teorija u radu je teorija o doseljavanju Hrvata. Njezino uporište je djelo Konstantina Porfirogeneta koje govori o dolasku stanovništva sa sjevera na područje današnje Hrvatske. Negaciju te teze donose nam genetička istraživanja koja potvrđuju kako slavenski haplotip ne prevladava u Hrvatskoj. Nakon toga je obrađena gotska teorija koju su u svojim djelima iznijeli Toma Arhiđakon i Pop Dukljanin. Iako u nekim svojim dijelovima različita, oba djela govore o dolasku Gota koji protjeruju rimsku vlast, zaključujući kako su se iz toga naroda razvili Hrvati. Ovu teoriju je najteže braniti obzirom da nemam nikakve fizičke, genetičke i kulturološke dokaze koji bi je potvrdili. Iranska teorija je treća iznesena u radu. Temelji se na toponimima i imenima pronađenim na dijelovima Perzijskog carstva koja upućuju na postojanje hrvatskoga imena, koje se kasnije postepeno seobom smjestilo na područje Jadranskog mora, a potom i na sjever Hrvatske. Autohtona teorija je posljednja iznesena, a možemo je podijeliti na dvije glavne teze. Prva govori kako su Slaveni na ovim prostorima autohtoni te su se oni kasnije raselili po Europi. Ta teza je prva iznesena jer protiv nje postoje arheološki dokazi koji pokazuju njezinu neodrživost. Druga teza, kojoj je posvećeni veći dio poglavlja o autohtonosti je autohtonističko-slavistička teza. Glavna premise te teze je da su Hrvati autohtono stanovništvo koje je slavenizirano doseljavanjem. Potvrdu toj tezi pronalazimo u genetskim istraživanjima. Cilj rada bilo je sistematično predstaviti četiri najzastupljenije teorije o podrijetlu Hrvata te iznesti glavne odrednice svake teze. Prikazati argumentaciju koja ide u korist svakoj od njih, ali isto tako i protuargumente koje treba podrobnije objasniti ili istražiti. Podrijetlo naroda ima izrazito veliku važnost u otkrivanju identiteta. Istraživanje te teme može nam dati odgovor na pitanje od kuda smo došli, kako su živjeli naši preci, s kime su se miješali, čiji je utjecaj ostavio najviše traga na našu kulturu. Glavna ideja rada bila je utvrditi koja od ovih četiri teorija daje najviše odgovora na neka od ovih pitanja. Ne uspoređujući teorije jednu sa drugima, već dopuštajući homogenizaciji više tvrdnji.